

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROYITIDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.

Ismailova Nigora Anvarovna

University of management and future technologies

Raqamli iqtisodiyot fakulteti magistranti

nigora_goga88@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10559150>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat tizimlari rivojlanishining dolzarb masalalari, shu jumladan, uning asosiy yo'nalishlari va tashkil etuvchilari, elektron tijorat ekotizimi va platformalarini yaratish masalasi va elektron tijoratni rivojlantirishdagi muammolar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, katta hajmli ma'lumotlar, internet, raqamli elektron platformalar, raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, kiberxavfsizlik.

Annotation. This article discusses the current issues of the development of e-commerce systems in the conditions of the digital economy in Uzbekistan, including its main directions and organizers, the issue of creating e-commerce ecosystems and platforms, and the problems of the development of e-commerce.

Keywords: e-commerce, Big Data, Internet, digital electronic platforms, digital economy, digitization, cyber security.

Hozirgi davrda raqamli iqtisodiyot va u bilan bog'liq bo'lgan bir qancha samarador texnologiyalar, shu jumladan, elektron tijorat xam hayotimizga shiddat bilan kirib kelmoqda. Huddi shuning uchun ham innovasion texnologiyalar yordamida mamlakatimiz taraqqiyotini yanada jadallashtirish maqsadida bir qancha muhim qarorlar qabul qilindi. Prezidentimiz Oliy Majlisga Murojaatnomasida raqamli iqtisodiyotga faol o'tish kelgusi 5 yildagi eng ustuvor vazifalarimizdan biri bo'lishini ta'kidlar ekan, raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshirishi, ortiqcha xarajatlarni kamaytirishi, shu bilan birga, korrupsiya balosini yo'qotishda ham ular samarali vosita ekanligiga e'tibor qaratdi [1]. Raqamli iqtisodiyot va uning tarkibiy kismi bo'lgan elektron tijorat xo'jalik yuritishning ilg'or bir zamonaviy shakli bo'lib, unda ishlab chiqarish va boshqarishning asosiy faktori sifatida raqamli ko'rinishdagi katta ma'lumotlar majmui va ularni qayta ishlash jarayoni xizmat qiladi.

Olingan natijalarni amaliyotda qo'llash esa an'anaviy ho'jalik yuritish shakllariga nisbatan ancha katta samaradorlikka erishishga imkon beradi. Misol sifatida turli xildagi avtomatik ishlab chiqarish jarayonlari, 3D-texnologiyasi, bulutli texnologiyalar, masofaviy tibbiyot xizmatlari ko'rsatish, aqlli

ITALY

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

ITALY

texnologiyalar yordamida mahsulot yetishtirish va uni yetkazib berish, turli xildagi tovarlarni saqlash va ularni elektron usulda sotish jarayonlarini keltirish mumkin. Mamlakatimizda bugungi kunda o'nlab elektron savdo do'konlari ishlab turibdi. Lekin ularning aksar qismi poytaxtimizda ish yuritadi. Ayrimlarining viloyatlarda ham tarmoqlari bor.

Raqamlashtirilgan va mobil texnologiyalar vositasida masofaviy ta'lim berish hamda elektron tijorat dunyoda koronavirus infeksiyasi avj olgan kunlarda eng muhim hayotiy ehtiyojlardan biriga aylandi, desak ham bo'ladi. Masalan, mamlakatimizda hozirgi kunda deyarli barcha fanlar bo'yicha masofaviy ta'lim berish keng ko'lamda amalga oshirilmoqda. Kundalik turmushda oylik maoshning plastik kartaga tushishi, elektron to'lovlar yordamida kommunal xizmatlar, telefon, internet va boshqa mahsulot va xizmatlarga to'lovlarning o'tkazilishi, kartadan-kartaga pul o'tkazmalari, uy yoki ishxonaga taom, oziq-ovqat mahsulotlari buyurtma qilinishi ham raqamli iqtisodiyotning jadallashuviga olib kelmoqda, elektron tijoratning rivojlanishi kundalik turmush ehtiyojlarini hal etishga ko'makdosh bo'lmoqda.

Kompaniyalar elektron tijorat yordamida bo'lg'usi mijozlar, mol yetkazib beruvchilar va buyurtmachilar bilan web tizimi orqali aloqa o'rnatishi, savdo bitimlarini amalga oshirish uchun kerakli hujjatlarni elektron ko'rinishda ayirboshlashi, tovar va xizmatlar sotilishi va yetkazib berilishini nazorat qilishi, tovar reklamasi va xariddan keyingi qo'llab-quvvatlash va xarid uchun elektron to'lovni amalga oshirish masalalarini arzon va qulay amalga oshirishi mumkin. Shuning uchun elektron tijorat kompaniyalar faoliyatining ajralmas qismiga aylanib boryapti. Ayniqsa, rivojlangan davlatlar, elektron tijoratning imkoniyat va istiqbollari aniq his qilgan holda, bu sohaga yetarlicha investitsiya ajratmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Polshalik olim Zdzisław Kulczyk "Globalizasiya jarayonida elektron tijoratni rivojlantirish istiqbollari" nomli asarida: "Elektron tijorat keng ma'noda biznes munosabatlarning har qanday shakli bo'lib, unda ishtirokchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar Internet texnologiyalaridan foydalanish orqali sodir bo'ladi" [5], – deb ko'rsatgan.

Ye.O.Vostrikova, A.P.Meshkova hammuallifligidagi "Raqamli iqtisodiyot sharoitida Rossiyada elektron tijorat yuritishning istiqbollari" nomli asarida: "Elektron tijorat – axborot-kommunikasiya texnologiyalaridan foydalangan holda biznesni yuritish shakli. Elektron tijorat ob'ektlariga nafaqat an'anaviy xizmatlar va tovarlar, balki axborot turlari ham kiradi. Umuman olganda,

Rossiyada elektron tijoratni rivojlantirish tendensiyalarini ijobiy deb hisoblash mumkin. Koronavirus pandemiyasi hamma narsaga, shu jumladan, pul sarflash va bozordagi firmalarning o'zaro aloqasiga ta'sir qildi. Hozirgi tendensiyalar xususiy va davlat sektorlarida raqamlashtirishning tezlashishini ko'rsatadi", – deb keltirilgan [6].

S.K.Yeshugova, S.K.Xamirzova hammuallifligidagi asarida: "Raqamlashtirish sharoitida elektron tijoratning tez o'sishi kuzatilmoqda, shuning uchun bu dolzarb masaladir. Bu rejalashtirilgan foyda olish uchun raqamli texnologiyalarni takomillashtirish, Internet platformalarini rivojlantirish, savdo kanallari va on-layn bozorda reklama qilish uchun Internet-marketing vositalarini o'rnatish zarurligini anglatadi", – deb ko'rsatilgan [6].

D.A.Nasimovning asarida: "To'rtinchi sanoat inqilobi avtomatlashtirish, kompyuterlashtirish va robotlashtirish bilan birgalikda axborot texnologiyalarini rivojlantirishga asoslangan bo'lib, axborot texnologiyalarining rivojlanishi esa elektron tijoratning rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qiladi" [7], – deb ta'riflanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Ilmiy tadqiqot ishimizni yopitishda taqqoqlash, tahlil va sintez, iqtisodiy tahlil, iqtisodiy matematik ucullapdan foydalanildi. Tahlillar davomida mamlakatimizda elektron tijoratning juda orqadaligi, sohani rivojlantirish mobaynida yetarlicha investitsiya kiritilmaganligi va sohaga oid boshqa bir qator muammolar aniqlandi. Ma'lumotlapda ekonometrik tahlil usulidan foydalanib, elektron tijoratning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni tahlil qilindi va kengroq qilib yopitib bepishga hapakat qilindi. Natijada muammolap aniqlanib, muammolapga tegishli ilmiy acoclangan takliflap bepildi va mushohada qilish acocida ilmiy xulocalapga kelindi.

NATIJARLAR

Bugungi kunga kelib, O'zbekistonda davlat organlari elektron tijoratni rivojlantirishda dunyo tajribasida keng qo'llanilgan quyidagi tamoyillarga amal qilmoqda [5]:

-elektron tijoratni rivojlantirishda korporativ sektor faol rol o'ynashi lozim;

-elektron tijoratga nisbatan davlat organlari tomonidan asoslanmagan turli cheklovlar qo'yilishiga yo'l qo'ymaslik lozim;

-davlat hokimiyati elektron tijorat jarayoniga, ushbu soha sub'ektlarini qo'llab-quvvatlash va huquqiy bazasini takomillashtirish maqsadida aralashishi mumkin;

-elektron tijoratni boshqarish choratadbirlarini ishlab chiqishda davlat hokimiyati internetning o'ziga xosliklarini inobatga olishi lozim;

-elektron tijorat jarayoni ma'muriyhududiy bo'linish va davlat chegaralariga bog'liq bo'lmagan ravishda global ko'lamda sodir bo'lishi mumkin.

Internetning jadal rivojlanishi va abonentlari sonining keskin o'sishi an'anaviy bozorlarni on-layn tijorat yoki elektron tijorat deb ataladigan noan'anaviy bozorga o'zgartirmoqda. Hozirda iste'molchilar va tadbirkorlar uchun barcha segmentdagi mahsulot va xizmatlarni qamrab oladigan jahon elektron tijorat bozorlarida arzon va qulay usulda sotib olish va sotish imkoniyati paydo bo'ldi.

XULOSA VA MUNOZARA

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni jadallashtirish elektron tijoratning rivojlanishida eng katta asosdir, buning uchun esa quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

AKTning rivojlanishi va uning YaIMdagi hissasining oshishi unga muvofiq keladigan raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Raqamli infratuzilmaning rivojlanishi darajasini belgilaydigan ko'rsatkichlardan biri bo'lgan Internet tezligi, unga kirish qulayligi va albatta, uning bahosini arzonlashtirish lozim;

AKT tarmoqlariga investitsiya oqimini kuchaytirish lozim. Bu nafaqat innovasion rivojlanishni rag'batlantirish orqali mamlakat iqtisodiy salohiyatining rivojlanishiga olib keladi, balki mehnat unumdorligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi, yangi faoliyat turlarining paydo bo'lishiga olib keladi, shu bilan birga, aholi yashash sifatini oshiradi;

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.M.Mirziyoevning 2023 yilgi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // Xalq so'zi. 2023 yil, 14-son.
2. Boltaboeva G.R. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratni rivojlantirishning institutsional muhitini shakllantirish. – T. – 158 b.
3. Ещугова С.К., Кхамирзова С.К. Девелопмент оф е-соммерсе ин тхе контекст оф дигитализатион. New Тесхнологиес. 2021; 17(3):95-104. (Ин Русс.) <https://doi.org/10.47370/2072-0920-2021-17-3-95-104>
4. Вострикова Э.О., Мешкова А.П. “Prospects for the development of electronic commerce in Russia in the conditions of digital economy” New Technologies 10.47370/2072-0920-2021-17-3-86-94 2021. Vol 17 (3).
5. Nasimov D.A. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida ish bilan bandlikning zamonaviy shakllari. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy-yelektron jurnali. 2020 yil, iyul-avgust, 4-son.

ITALY

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

ITALY

6. Xashimov P.Z., Faxriddinova Z.F. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantiris'h istiqbollari. // Экономика и финансы (Узбекистан). 2020. № 3 (135). УРЛ: [хттпс://www.хабар.уз/технологийа/эксперт-ананавий-бозор-электрон](http://www.хабар.уз/технологийа/эксперт-ананавий-бозор-электрон)
7. Isoxujaeva M. Yelektron tijoratda dolzarb xavfsizlik masalalari. // "Iqtisodiyot va ta'lim" jurnali. 2020, 1(3), 165-168. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/yeconomy_yeducation/article/view/4422

